

ЖИТИНСЬКИЙ О. В.,
студент I курсу
міжнародно-правового факультету
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

ТРИХЛІБ К. О.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії
і філософії права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 340.12:341.231.14

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.7>

ДЕМОКРАТИЧНА ПРАВОВА ДЕРЖАВА: СОЦІАЛЬНА VS ЛІБЕРАЛЬНА

У статті окреслено зміст понять «соціальна держава» та «ліберальна держава», вивчено історію розвитку цих концепцій, досліджено функції та основи їх існування. Зроблено спробу визначити головні відмінності між концепціями соціальної та ліберальної держав. Підкреслено, що й соціальна, й ліберальна держава є складовими частинами демократичної правової держави, проте ліберальна держава ґрунтується на особистих і політичних правах (правах першого покоління), а соціальна держава є гарантом соціальних, економічних і культурних прав (прав другого покоління). Ліберальна держава *per se* має лише два зобов'язання, а саме гарантування рівності стартових умов (рівність у матеріальному розумінні) і захист громадян від насильства ззовні та зсередини (безпекова функція держави «нічного сторожа»). Держава такого типу не втручається в боротьбу громадян «за місце під сонцем», а є незалежним арбітром, який сам підпорядковується власноручно створеним правилам. Фундаментальними принципами в такій державі є принципи рівності можливостей, незалежності, ринкової справедливості й свободи. Крім того, проаналізовано особливості становлення та поступу ліберальної держави у США. Соціальна держава прагне забезпечити кожному громадянину гідні умови життя, виступає гарантом соціального забезпечення, соціального страхування й соціального миру (так звана держава «загального добробуту» – англ. концепція *welfare state*). Компетенція такої держави поширюється на низку сфер, зокрема забезпечуються універсальний доступ до державної освіти та охорони здоров'я, соціальний захист у вигляді різних видів допомоги, розвиток житлово-комунального господарства. Така держава функціонує на основі принципів солідарності, субсидіарності, соціальної справедливості та загального блага. Визначено характерні риси соціальних держав скандинавської моделі, Японії, а також проблеми побудови соціальної держави в Україні, зокрема, досліджено практику Конституційного Суду України щодо зобов'язань України як соціальної держави.

Ключові слова: соціальна держава, соціальна політика, ліберальна держава, функції держави, права людини, правова держава, Конституційний Суд України, Конституція України.

Zhytynskiy O. V., Trykhlіb K. O. Democratic state of law: social vs liberal

The article defines the content of the notions of “social state” and “liberal state”, as well as the history of development of these concepts, the functions and foundations of their existence have been researched. The main differences between the concepts of social and liberal state are identified. It is emphasized that both social and liberal states are the concepts of law-governed state, but the liberal one is based on personal and political rights (First Generation Human Rights, basic rights), and the social one is the guarantor of social, economic and cultural rights (Second Generation Human Rights, rights of recipients). The liberal state essentially has only two obligations: guaranteeing a level playing field (equal access and opportunities, substantive equality) and protecting citizens from outside and inside violence (security function of a “night watchman state”). A state of this type does not interfere with citizens’ struggle “for a place under the sun”, but is an independent arbiter, who obeys its own rules. The fundamental principles in such a state are the principles of equality of opportunities, independence, market justice and freedom. Besides, the features of the formation and progress of the liberal state in the USA have been examined. In contrast, the social state seeks to provide every citizen with decent living conditions; it is a guarantor of social security, social insurance and social peace (conception of so-called welfare state). The competence of such a state extends to a number of spheres, in particular, universal access to public education and health care, social protection in the form of various types of assistance, development of housing and communal services are provided. Such a state operates on the basis of the principles of solidarity, subsidiarity, social justice and the common good. The characteristics of the social states of the Scandinavian model and Japan have been identified and the problems of building a social state in Ukraine have been studied, *inter alia*, the jurisprudence of the Constitutional Court of Ukraine concerning the obligations of Ukraine as a social state is explored.

Key words: *social state, social policy, liberal state, functions of state, human rights, law-governed state, Constitutional Court of Ukraine, Constitution of Ukraine.*

Вступ. Відповідно до ст. 1 Конституції України Україна є не тільки демократичною і правовою, але й соціальною державою. Це положення Основного Закону ставить перед вітчизняною наукою важливе завдання, що полягає у визначенні сутності та ознак цього поняття, а також функцій та проблем побудови такої держави в Україні. Водночас ця тема є досить актуальною, оскільки ті взаємні обов’язки, що склалися в українському суспільстві між державою та громадянином і закріплені у Конституції, значною мірою *de facto* не виконуються, тому, на наш погляд, доцільно говорити про необхідність лібералізації характеру цих відносин. Цікаво, що досліджувана проблема підтверджує нерозривний зв’язок права, політики та економіки. Проблематика статті цікавила й продовжує цікавити не тільки юристів, але й економістів, політологів, соціологів та вчених інших галузей науки. Серед них слід назвати таких, як В. Копейчиков, М. Підберезький, П. Рабінович, С. Алексєєв, М. Баглай, В. Мілецький, О. Скрипнюк, І. Яковюк, В. Співак, О. Овсієнко, В. Орленко. Загалом можна стверджувати, що більшість українських науковців у своїх працях намагається визначити, що таке соціальна держава та якими є її ознаки. Значно менша увага приділяється ліберальній державі, як і міжнародному досвіду побудови держави певної моделі. Отже, видається, що проблематика статті залишається недостатньо опрацьованою вітчизняними науковцями та, очевидно, потребує подальшого всебічного аналізу й дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є порівняння концепцій соціальної та ліберальної держави крізь призму історичного аналізу їх становлення й розвитку; дослідження проявів цих моделей у Японії, скандинавських країнах; з’ясування особливостей української моделі соціальної держави.

Результати дослідження. На сучасному етапі глобалізації досить умовно всі держави світу можна поділити на дві категорії, а саме ліберальні та соціальні. Англійський демограф і економіст Томас Мальтус колись писав: «Людина, що прийшла в зайнятий уже світ, якщо її не можуть прогодувати батьки і якщо суспільство не має потреби в її праці, не має права на будь-яку їжу; по суті, вона зайва на землі. На великому життєвому бенкеті природи для неї немає місця. Природа наказує їй зникнути та невідкладно сама виконає свій вирок, якщо вона (ця людина – О. Ж., К. Т.) не знайде співчуття кількох учасників бенкету. Але якщо вони потісняться, щоб дати їй місце, незабаром з'являться нові, вимагаючи для себе тієї ж милості» [1]. На нашу думку, між цими рядками приховано ідею саме ліберальної держави. В такій державі влада не протистоїть громадянину, адже самі громадяни і є державою. Вони мають значні можливості для самоорганізації та беруть на себе відповідальність за виконання багатьох завдань. Держава такого типу захищає від бідності тільки найбільш нужденних, а щодо решти громадян є стимулятором, зокрема заохочує їх до пошуку роботи, підприємницької діяльності. Роль такої держави *primus omnium* полягає в захисті індивідуальної свободи, забезпеченні рівності ресурсів і можливостей, обєриганні громадян від насильства ззовні та зсередини, захисті національних інтересів на міжнародній арені. Цьому сприяють встановлення універсальних правил поведінки – законів – та забезпечення їх неухильного виконання за допомогою державного апарату. Важливо додати, що економічна діяльність ліберальної держави обмежена, натомість приватна власність у такій державі переважає і є священною («доктрина фортеці» у США). *Aliis verbis*, завдання такої держави в економіці полягає у забезпеченні максимальної свободи суб'єктів ринку, ринкової справедливості. Ринкова справедливість (*market justice*) полягає у створенні рівних законодавчих можливостей для індивідів у реалізації їхніх здібностей та досягненні успіху в умовах конкуренції і обмеження монополії [2, с. 191]. Взагалі приватний інтерес в англо-американській правовій сім'ї завжди мав пріоритет над публічним (загальносуспільним) інтересом, який історично переважав у романо-германському праві ще з часів Римської імперії та виникнення поділу права на приватне й публічне, що не є в принципі характерним для англо-американських правових систем, тому не випадково, що концепція ліберальної держави набула найбільшого розвитку й поширення саме у державах англо-американської правової сім'ї.

Концепція ліберальної держави ґрунтується на теорії лібералізму, що виникла в Європі у XVII – XVIII ст. Одним із головних його теоретиків був Джон Лок, ідеї якого лягли в основу Конституції США 1787 року. Сутність цих ідей полягає в тому, що приватний інтерес превалює над публічним, відмінність кожної людини є безумовною та первинною, індивідуалізм переважає над гуманізмом, натомість свобода й автономія волі складають базову правову цінність. Відповідно, у Штатах лібералізм ототожнюється з поняттями свободи (*Liberty*), рівності (*Equality*), незалежності (*Freedom*) та справедливості (*Justice*). При цьому рівність слід розуміти як рівність ресурсів і можливостей. Роналд Дворкін писав про рівність так: «головним нервом лібералізму є певна концепція рівності, яку я називаю ліберальною». Лібералізм, на його думку, є визнанням принципу приблизної рівності задля надання кожному рівної частки благ, за допомогою яких людина може реалізувати свої прагнення. Незалежність (свобода) – це не просто можливість робити те, що бажаєш. Перш за все тут мається на увазі ідея досягнення певного ступеня успіху громадянином, що живе серед інших громадян. Справедливість означає, що людина як розумна істота має ставитися до однакових речей однаково, а до різних – по-різному [3; с. 141–142]. На нашу думку, принципи справедливості й рівності взаємопов'язані, бо справедливості без рівності прав і можливостей *a priori* не може бути. Джон Ролз зазначає, що «всі люди повинні мати рівні права на найширшу загальну систему рівних основних свобод, сумісну з подібною системою свободи для всіх» [4, с. 232].

Щодо соціальної держави, то вона не надто заохочує до самостійного задоволення своїх потреб. *Vice versa*, така держава радше приносить блага «на блюдечку з блакитною облямівкою», в її основі лежить соціал-демократія (німецька концепція *Polizeistaat*, яка

потім трансформувалась у *Sozialsttat*), а ключовим принципом діяльності вважається соціальна справедливість, що означає головну роль держави, а не ринку у добробуті громадян. Це передбачає можливість втручання держави в приватний сектор економіки, в ринкові відносини задля справедливого розподілу економічних благ і ресурсів. Соціальна справедливість має тісний зв'язок із суспільною солідарністю – *unus pro omnibus, omnes pro uno*. Наприклад, у системі охорони здоров'я це проявляється в тому, що молодий сплачує за похилого, здоровий за хворого, багатий за бідного [2, с. 192]. Водночас тут виключаються утриманство, зайвий патерналізм і діє принцип субсидіарності, адже держава втручається лише тоді, коли особа сама не здатна забезпечити собі та своїй родині гідний рівень життя (можливість запровадження так званої позитивної дискримінації). Важливе місце тут посідають принцип соціальної відповідальності, зацікавленість кожного у створенні ліпшої реальності, *ergo*, в особі є не тільки права, але й обов'язки перед суспільством. Також доцільно визначити три соціальні зобов'язання держави такого типу. Отже, ними є:

1) обов'язок гарантування соціального миру (розвиток системи соціального партнерства – погодження інтересів працівників і працевдавців за посередництвом держави; існування ефективних механізмів вирішення соціальних конфліктів тощо);

2) обов'язок соціального страхування (сплата внесків громадянами й надання їм допомоги в разі настання страхового випадку); тут особи, що не сплачують страхові внески, можуть мати право на отримання страхових виплат;

3) обов'язок соціального забезпечення (підтримка найбільш вразливих і незахищених верств населення шляхом перерозподілу видатків державного бюджету).

Отже, не буде перебільшенням стверджувати, що в соціальній державі загальне благо вище за індивідуальне, тут визнається верховенство інтересів суспільства над індивідуальними правами. Більше інформації про основи та функції соціальної держави наведено на рис. 1.

Слід зазначити, що перша теоретична концепція соціальної держави (нім. *Sozialstaat*) з'явилася в науковому обігу не так давно, а саме в середині XIX ст., а розробив її німецький вчений Лоренц фон Штейн. Точніше кажучи, у своїй праці «Історія соціального руху Франції з 1789 року» він розробив теорію соціальної монархії, що потім трансформувалась у теорію соціальної держави. Л. фон Штейн вважав, що держава має дбати про потреби кожного члена суспільства: «це призначення, себто вищий розвиток держави, може бути досягнуте лише тоді, коли держава, за допомогою

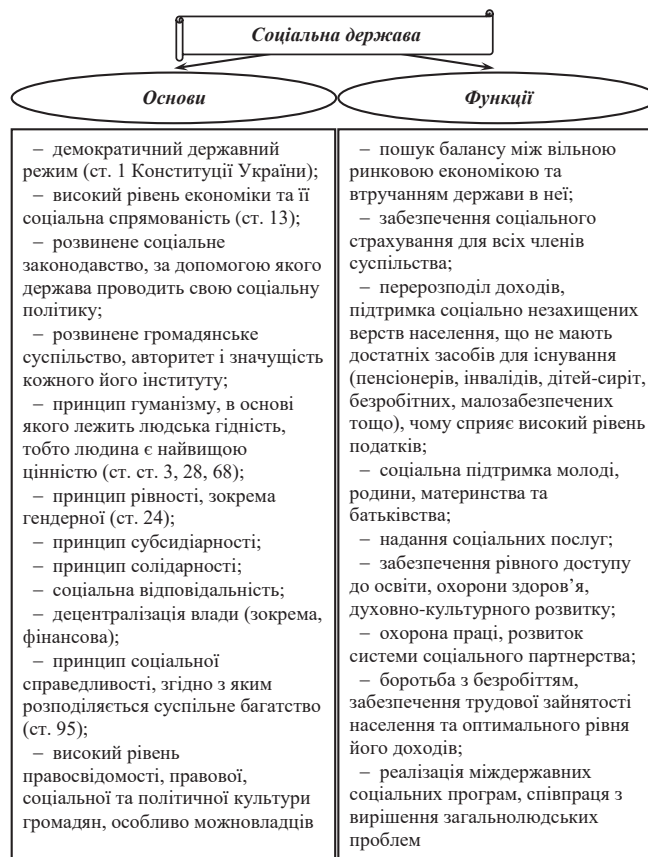

Рис. 1. Основи та функції соціальної держави

вищої влади, буде сприяти розвитку, тобто прогресу, багатству, могутності й інтелігенції всіх окремих особистостей: діючи на користь усіх, вона діє на свою власну користь. Іншого шляху для неї немає, бо держава є ніщо інше, як єдність усіх особистостей» [5, с. XXVII]. На підставі цих ідей «залізний» канцлер Німецької імперії Отто фон Бісмарк створив одну з перших у світі систем пенсійного забезпечення й медичного страхування. У XX ст. Джон Кейнс обґрунтував соціальну роль держави в економіці, довівши, що ринок не є ідеальною моделлю саморегулювання економіки. Вже у 1949 році соціальна держава вперше в історії була проголошена у ч. 1 ст. 20 Основного Закону ФРН. Невдовзі в конституціях багатьох інших європейських держав була закріплена норма подібного змісту, зокрема у ст. 1 Конституції України, яку було прийнято 28 червня 1996 року. Обидві країни є прикладами європейської (континентальної) моделі соціальної держави, проте цілком справедливим буде твердження, що соціальна держава в Україні дещо відрізняється від її класичної моделі у ФРН.

На наш погляд, труднощі побудови соціальної держави на теренах України полягають у тому, що:

1) недостатньо розвинуті інститути громадянського суспільства та існують проблеми з дотриманням принципу верховенства права; при цьому слід зауважити, що громадянське суспільство й демократія не можуть існувати в бідній державі, де особа не в змозі задовольнити первинні потреби життєдіяльності;

2) обмежується економічна свобода громадян через незахищеність прав власності (наприклад, у 2018–2019 роках у вітчизняних ЗМІ популярною була тема рейдерського захоплення землі) [6];

3) «середній клас», що вважається основою стабільності будь-якого суспільства, є меншістю в Україні; щоправда, в науці існують дискусії щодо того, кого ж вважати «середнім класом», але ми принаймні можемо констатувати, що у 2017 році Україна посіла сьоме місце в міжнародному рейтингу бідності країн за версією Bloomberg [7];

4) існує проблема олігархізації економіки й політики;

5) рівень загальної, правової, політичної культури українців є низьким, втрачено духовні орієнтири справедливості та рівності; актуальним прикладом прояву цього є вкрай негативне, вороже й аморальне ставлення частини нашого суспільства до евакуйованих громадян України з китайського міста Ухань.

Окрім того, для України як соціальної держави надзвичайно важливою є децентралізація. Незалежно від місця проживання громадяни мають отримувати рівні та якісні соціальні послуги, але проблема полягає в тому, що різні громади через нерівномірний розвиток мають різні стартові умови. Ми вважаємо, що цю проблему покликана вирішити політика децентралізації, включаючи принцип «гроші на місцях».

Крім того, в соціальній державі акцент робиться на соціально-економічні права. Так, у справі «Ненчева та інші проти Болгарії» Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) виробив концепцію мінімального розумного ядра соціально-економічних прав: держави мають обов'язок поважати, захищати та виконувати розумний мінімум соціально-економічних прав, що є складовою частиною верховенства права. Словом, соціально-економічні права, як і громадянські та політичні, складають зміст верховенства права [4, с. 236–237]. Підкреслимо, що дотримання принципу правовладдя є важливим не тільки для ліберальної, але й для соціальної держави (зокрема, шляхом гарантування мінімуму соціально-економічних прав).

Конституційний Суд України в Рішеннях від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 [8] та від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 [9] зазначив, що розмір соціальних виплат держава встановлює відповідно до своїх соціально-економічних можливостей. При цьому вона повинна дотримуватись принципу пропорційності, однак не має порушувати право громадян на достатній життєвий рівень для себе та своєї родини, що гарантує ст. 48 Конституції. Ба більше, Суд посилається на акти міжнародного права, а саме Загальну декларацію прав людини 1948 року (ст. 22) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права

1966 року (п. 1 ст. 2), а також на практику ЄСПЛ, а саме на рішення у справах «Ейрі проти Ірландії» та «Кйартан Асмундсон проти Ісландії». Відповідно, у першому Рішенні ЄСПЛ визнав, що реалізація соціально-економічних прав залежить від становища держави, особливо фінансового. З іншого боку, Суд зазначив, що Європейська конвенція прав людини має трактуватися у зв'язку із сьогоденням, а розроблена вона для захисту індивіда реальним і практичним шляхом. Водночас у другому Рішенні ЄСПЛ констатував допустимість зменшення соціальних виплат.

Типовою моделлю соціальної держави, окрім континентальної, є скандинавська (шведська) модель, якій притаманні такі ознаки:

- розвинута система соціального захисту, безкоштовна освіта й охорона здоров'я (державні видатки на ці галузі, якщо порівняти з іншими європейськими державами, значно вищі в Данії, Норвегії та Швеції);

- низький рівень корупції. За даними Transparency International індекс сприйняття корупції в скандинавських країнах є одним з найнижчих у світі; так, за результатами 2019 року перше місце в рейтингу посідає Данія, третє – Фінляндія, четверте – Швеція, а сьоме – Норвегія; для порівняння, Україна посіла 126 місце зі 180 [10];

- розвинена система соціального партнерства, високий відсоток працівників – членів профспілок, які реально захищають їхні права;

- високий рівень зайнятості населення, що поєднується з високими показниками продуктивності праці;

- захист права власності, підтримка конкуренції, легкість ведення бізнесу; водночас розмір податків значно вищий за інші держави Європи та світу;

- великий розмір грошової допомоги безробітним з боку держави.

Ще одним яскравим прикладом соціальної держави є країна, де сходить Сонце, а саме Японія. Там відвіку існує стабільна підтримка кожного члена сім'ї, а сімейні корпорації та фірми складають значну частину ринку. Прикладами цього є Mitsubishi Motors Corporation (сім'я Івасаки), Toyota Motor Corporation (сім'я Тойода), Suzuki Motor Corporation (сім'я Судзукі), що є найбільшими автомобілебудівними компаніями світу. Крім того, зазначимо, що для України буде корисно звернути увагу на «японське економічне диво», складовими частинами якого були державна підтримка вітчизняного виробника, боротьба з фінансовими спекуляціями з капіталом підприємств, які сприяли збагаченню вузького прошарку населення, зрештою, дерегуляція економіки, підтримка розвитку малого бізнесу, що мала на меті зростання чисельності представників «середнього класу».

Висновки. Отже, можна стверджувати, що соціальна і ліберальна концепції держави різняться за такими показниками, як надання пріоритету особистим чи суспільним інтересам, акцент на правах першого чи другого покоління, мета соціальної політики, роль індивіда щодо забезпечення своїх потреб, роль держави в економіці (табл. 1). З іншого боку, втілення цих концепцій у чистому вигляді неможливо в умовах такого феномена сучасності, як глобалізація. Щодо історичного аспекту, то концепція ліберальної держави виникла раніше свого антиподу й була втілена за океаном. Ліберальна держава ґрунтується на ідеї лібералізму, що корініться в працях Дж. Лока, Дж. Ролза, Р. Дворкіна та інших учених. У країнах Старого світу, навпаки, панували й продовжують панувати ідеї соціал-демократії (Німеччина, Франція, скандинавські країни тощо). Скандинавська модель соціальної держави відрізняється тим, що, з одного боку, соціальні видатки тут є високими, а з іншого боку, розмір податків є одним з найбільших у світі. В японській моделі ключову роль відіграє сім'я. В Україні ж *de facto* слід говорити про соціальну державу не як про реальність, а скоріше як про нашу спільну мету, що закріплена в Конституції. Причинами цього є нерозвиненість інститутів громадянського суспільства, відсутність належного захисту права власності, низький економічний розвиток держави, наслідком чого є бідність і недовіра населення до інститутів держави, а також нестача представників «середнього класу» у структурі суспільства, низький рівень культури політичного бомонду й українського соціуму загалом.

Таблиця 1

Соціальна і ліберальна концепції держави

Соціальна держава	Ліберальна держава
Надання пріоритету суспільним інтересам	Надання пріоритету інтересам окремої людини
Акцент на соціально-економічних правах	Акцент на громадянських (особистих) правах
Метою соціальної політики є боротьба з бідністю, зменшення економічної нерівності	Метою соціальної політики є соціальне включення
Пріоритет держави в наданні соціальних послуг	Надання послуг приватними компаніями, громадськими організаціями та державою
Відповідальність за соціальне забезпечення покладена на уряд	Суспільна підтримка індивідуальної відповідальності
Соціальна спрямованість економіки, пошук балансу між вільною ринковою економікою та втручанням держави в неї	Економічна діяльність держави обмежена, головне завдання економічної політики полягає у забезпеченні економічної свободи та ринкової справедливості
Відсутність безпосередньої залежності між правом на соціальний захист і внесками на його отримання	Наявність залежності між оплатою та благами
Індивідом є пасивний клієнт соціального забезпечення	Індивідом є агент власного розвитку

Отже, можна сформулювати такі авторські визначення понять соціальної і ліберальної держави. Соціальна держава – це модель демократичної правової держави, яка служить суспільству, піклується про зміцнення громадянської злагоди в ньому, має соціальну спрямованість економіки, розподіляє суспільне багатство згідно з принципами пропорційності та соціальної справедливості, а також надає соціальну допомогу тим особам, які з не залежних від них причин об'єктивно не мають достатніх засобів для існування, тобто держава, в якій людина є найвищою цінністю.

Ліберальна держава – це модель демократичної правової держави, яка служить інтересам окремої особи, здійснює свою політику на принципах рівності, незалежності, ринкової справедливості та свободи задля соціального включення населення, тобто держава, в якій індивідуалізм переважає над гуманізмом, – *proximus egomet mihi*.

Список використаних джерел:

1. Мальтус Т. О народонаселенні. URL: <https://citaty.info/book/tomas-maltus-o-narodonaselenii> (дата звернення: 01.03.2020).
2. Економічна теорія : навчальний посібник / за заг. ред. Л. Шевченко. Харків : Право, 2016. 272 с.
3. Сморгунова В. Англо-американский либерализм как основание западной модели гражданского общества: теоретико-правовой анализ. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2006. С. 139–153.
4. Cernic J.L. The European Court of Human Rights, Rule of Law and Socio-Economic Rights in Times of Crises. *Hague Journal on the Rule of Law*. 2016. Vol. 8. P. 227–247.
5. Штейн фон Л. История социального движения Франции с 1789 года/ *Основное понятие общества и социальная история Французской революции до 1830 года* / пер. со второго нем. изд. Т. 1. Санкт-Петербург, 1872. 4, IV, CXXVI. 305 с.
6. Рейдерство земельних ділянок: причини та способи подолання. 07.03.2019. URL: <https://www.zakjust.gov.ua/yurydychni-konsultatsii/2091-reiderstvo-zemelnykh-dilianok-prychyny-ta-sposoby-podolannia-07032019> (дата звернення: 01.03.2020).

7. Експерти відзначають покращення економічної ситуації в Україні. URL: <https://tsn.ua/groshi/ukrayina-uviyshla-v-desyatku-naubidnishih-krayini-svitu-za-versiyeyu-bloomberg-890300.html> (дата звернення: 01.03.2020).

8. Рішення Конституційного суду України від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11> (дата звернення: 01.03.2020).

9. Рішення Конституційного суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12> (дата звернення: 01.03.2020).

10. Corruption Perceptions Index 2019. URL: <https://www.transparency.org/cpi2019> (дата звернення: 01.03.2020).

ZABOKRYTSKYI I. I.,
Candidate of Juridical Sciences (PhD),
Associate Professor of the Department
of Constitutional and International law
*(Institute of Law, Psychology
and Innovative Education
of Lviv Polytechnic National University)*

UDC 340

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.8>

**THE USE OF COMPARATIVE CONSTITUTIONAL INTERPRETATION METHOD
IN THE PRACTICE OF CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE
AS A FEATURE OF MODERN CONSTITUTIONALISM TRANSNATIONALIZATION**

The article analyzes the use of comparative constitutional interpretation method in the practice of Constitutional Court of Ukraine as a feature of modern constitutionalism transnationalization. It is concluded that such use has not yet become widespread. If the use of international law is fairly commonplace and increasingly common in the decisions of the Constitutional Court of Ukraine, then reference to foreign law or decisions of foreign courts is much less common. The Constitutional Court of Ukraine does not, for the most part, use such references in the texts of its acts – as a rule, they are found in the separate opinions of the judges of the Constitutional Court of Ukraine, where they express their disagreement or additional arguments regarding the decisions and conclusions of the Constitutional Court of Ukraine. Moreover, such links are increasingly starting to meet after 2014, although they had happened before. Also, there are several types of references, such as references to the general practice of foreign countries (limitation of tenure, consolidation of European integration norms, complicated procedure for constitutional amendments, as is common practice in many countries), other courts on certain issues (US Supreme Court position on political doctrine, decisions of British court, Supreme Court of Appeal of South Africa and Supreme Court of Australia on judicial immunities, the German Federal Constitutional Court to protect constitutional values). It can be argued that the issues that have been the subject of research by the Constitutional Court of Ukraine are generally not unique and unparalleled in world practice. They are either based on universal constitutional values (protection of human rights, the rule of law

